

Poëzie in het onderwijs

Trouw.nl

„Ik ben PERTINENT niet bezig de kinderen te leren gedichten te maken", houdt de Amsterdamse onderwijzeres Tries Thijssen koppig vol. „Maar de kinderen mogen wat ze maken toch 'een gedicht' noemen", werpt haar Haarlemse collega Marjanne Terol tegen. „Natuurlijk! Ik zeg óók 'mag ik jouw gedicht op het bord zetten?' Maar ik belast de kinderen bewust niet met de kwaliteitseisen, die ik in mijn hoofd heb als ik thuis een poëziebundel zit te lezen, iets wat ik graag en vaak doe. Ik heb er nooit over gedacht Rutger Kopland in de klas voor te lezen."

„Maar je werkt wel naar een of ander niveau toe", aldus Rob Komen " Een bepaald, minimaal creatief resultaat heb ik toch wel voor elke leerling in gedachte. De vrijheid van alles is goed, vind ik achterhaald ".

Drie leerkrachten uit het Nederlandse onderwijsveld vertellen wat je naar hun mening wel en niet mag verwachten van poëzieonderwijs op de basisschool. De canon van de Nederlandse poëzie aan de man brengen? Nee. Er wordt gezwoegd met taal, belevenissen en gevoelens.

We hebben het niet over marginaal gerommel; het kan niet anders of er wordt op Nederlandse scholen gedicht bij het leven. Een indicatie daarvoor vormt het aantal ingezonden verzen dat de Stichting Kinderen en Poëzie ieder jaar bereikt, in het kader van de landelijke Poëziewedstrijd. Tienduizenden - dertigduizend, in 2000 - worden er door klassen in het hele land opgestuurd.

Tries Thijssen, Marjanne Terol en Rob Komen (Alkmaar) zijn alle drie al jaren in hun klassen bezig kinderen 'aan de poëzie' te brengen. Ze doen dat elk weer op een andere manier, en hun doelen en idealen overlappen elkaar maar gedeeltelijk; maar ze doen het alle drie met overrompelend plezier. Als Marjanne Terol, in wiens eigen ouderlijk huis nauwelijks tijd of geld voor boeken was, een niet erg taalvaardig kind de wanhopige angst voor het witte papier ziet verliezen en een tekst zien maken is ze 'zó trots!' En als Tries Thijssen ziet hoe een kind uit haar groep zeven met een kleintje uit de onderbouw naar een dichtregel op het computerscherm ziet turen, denkt ze met juichende verbazing: 'Dat is nou mijn vak!' De ware onderwijzer(-es) bestaat en is onsterfelijk.

Maar ook een bevlogen mens moet ergens beginnen. Marjanne Terol liet dit jaar haar achtste groepers beginnen met zichzelf in dichtvorm voor te stellen, al dichtend te vertellen wie ze zijn en waar ze van houden. „Op het resultaat daarvan ga ik verder bouwen."

Rob Komen begint in zijn klas (groep zes) al associërend woorden op het bord te verzamelen in cirkels om één trefwoord heen, bijvoorbeeld "regen'. Trouwens, elk onderwerp is geschikt voor een gedicht, het onderwerp zwembad of kamperen is heel goed mogelijk. Het hoeven dus heus geen poëtisch beladen onderwerpen te zijn. Zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden, het wordt een enorme knoeiboel op dat bord. Daarmee gaan we aan het werk, zinnen maken, uitproberen, veel achteraf schrappen... waaiende wolken... 'waarom vind je dat mooi'? Je nóemt het geen alliteratie, maar het is er al wel. Op het laatst is tachtig, negentig procent van de klas bezig mee te werken aan een gezamenlijk, klassikaal gedicht. De volgende dag doen ze het zelf, ieder voor zich: eerst materiaal verzamelen, vervolgens een gedicht maken. Dan raak ik van binnen helemaal enthousiast en vind het geweldig inspirerend wat er dan gebeurt.

Een collega heeft het weer met muziek. Of gym. Dat moet je van elkaar uitbuiten. Het is onzin dat iedereen alles even goed zou moeten kunnen. Geef mijn de creatieve kanten van het vak maar, waarbij het schrijven van gedichten heel goed past" .

Tries Thijssen begint met een kringgesprek 'over een kleine gebeurtenis, geen groot gevoel' bijvoorbeeld over 'Ik kwam vanmorgen te laat op school', een ervaring die alle

kinderen kennen. Ieder kind moet daar in de kring zijn zegje over doen, op zo'n manier dat de anderen 'kunnen ruiken, kunnen voelen, kunnen proeven' hoe het was, toen dat kind te laat kwam. Mooie woorden, goede invallen, prachtgedachten kunnen de kinderen noteren in een aantekeningenboekje. Er wordt goed geluisterd. Daarna moeten de kinderen er kort en kernachtig een tekst van maken.

Juist omdat ze zelf veel van niet al te makkelijke, grote mensen-gedichten houdt, die eisen dat je hoofd en je ratio bij de les blijven, wil Tries Thijssen de kinderen tegen al te hoge, grote-mensen-eisen beschermen, zegt ze. „Hun program is al zo overladen. Dat de kinderen ontdekken dat het veel plezier kan geven een tekst te maken, dat ze zelfs meemaken dat anderen daar met plezier naar willen luisteren. Dát is taalonderwijs in de basisschool. Het zijn bijna allemaal allochtone kinderen, die nogal eens uit een orale traditie komen. Ze weten wat verhalen vertellen is, ze hangen aan mijn lippen als ik voorlees. Met de teksten die ze op school maken, merken ze eens: Goh, nu hangen ze aan mijn lippen. Ik leer ze beeldend iets te zeggen, ik leer ze zonder de termen te gebruiken wat klankovereenkomst is, waar de kracht van herhaling in gelegen is. Dat is taal. Voor dat andere moet je hopen dat ze later tegen de goede boeken of de juiste begeleiders aanlopen.”

Maar het ene gedicht kan oneindig veel mooier, knapper, beeldender, origineler zijn dan het andere, de kinderen verdienen het toch daarover te horen, te leren? Marjanne Terol wil daar niet op die manier over praten. „Als een kind me vraagt 'is het goed, juf', zeg ik: 'het is altijd goed, het is van jou'. En dan probeer ik er per kind, met ieders eigen niveau als vertrekpunt, meer ritme, verrassender woorden, een bewuster gekozen vorm in te krijgen.” Haar grootste vijand is 'goedkoop rijm'.

Rob Komen zegt ronduit 'rijm vind ik niks, ik wil zoveel mogelijk vrijheid'. Dat Vestdijk daar anders over dacht, doet hem niet van mening veranderen.

Onderlinge competitie en vierkante kritiek worden door alle drie tot het uiterste vermeden. „Dan maak je iets stuk”, vindt Rob Komen. “ Je ontmoedigt dan de leerling die aarzelend begonnen is”

Toch wordt er bij alle drie wel degelijk het nodige over het ambacht geleerd. Tries Thijssen vraagt in de klas of een kind het goed vindt als zijn of haar gedicht op het bord komt te staan, Als ze toestemming krijgt, vraagt ze de klasgenoten 'Wie ziet er een mooie zin?'. „En dan kiezen ze bijna altijd beginrijm, klinkerrijm of een heel mooi beeld.” De kinderen doen het dus vanzelf al goed, zou je kunnen zeggen? „Ja, ze doen het eigenlijk altijd goed, niet alleen omdat het van hún en daarom goed is, zoals Marjanne daarnet zei, maar omdat ze werkelijk zien waarom het een mooier is dan het ander.”

En waar is het nou allemaal goed voor? Wat wil de leerkracht ermee? Marjanne Terol: „Dat ze zich ook gevoelsmatig kunnen uiten, dat ze meer in woorden zien, een laag dieper gaan.” Rob Komen, die als het zin heeft in de klas vertelt hoe het hem verging toen hij voor het eerst verliefd werd, opdat de kinderen nog enthousiaster gaan zoeken naar echte woorden voor echte gevoelens: „Je boort een gevoelslaag aan. Je hoopt stiekem dat ze leren de wereld zo nu en dan anders te zien dan gewoon.” Ook minder materialistisch? Vooral Marjanne knikt driftig. Tries: „Ze leren er door reflecteren, stilstaan bij taal.”

De terloopse leereffecten zijn niet minder belangrijk. Als de kinderen een jaar verder zijn, hebben ze 'driftig' leren 'bladeren' in woordenboeken en synoniemenboeken (Marjanne Terol), op eigen kracht gedichten opgezocht in de bibliotheek in hun vrije tijd en stapels bundels mee naar school gesleept.

Rob Komen: „Ik ga niet zeggen: Lucebert is goed, laat Toon Hermans maar thuis. Ieder heeft zijn niveau en voorkeuren. De verwondering bij leerlingen dat er een nieuwe laag van eigen taalgevoel is ontstaan, dat telt. Het ontdekken van een eigen zeggingskracht van de taal. Het klinkt als een gedicht ”

PETER HENK STEENHUIS

WERA DE LANGE

Dagblad Trouw. Poëziebijlage